

HET LAATSTE NIEUWS

ZONDAG 17 Juni 1962

VERLEDEN EN HEDEN VAN LIMBURGSE
SCHUTTERIJEN

" OUD-LIMBURGS " IN STAMLOKAALTE KAULILLE

Voor het eerst sinds vele jaren zal dit jaar het Oud-Limburgs Schuttersfeest in Belgisch-Limburg worden gehouden.

Van uit de Nederlandse zusterprovincie zullen op zondag, 1 juli, duizenden schutters met hun generaals en kapiteins, met keizers, koningen, koninginnen, hofdames en vandelzwaaiers, trom- en pijperkorpsen naar Kaulille trekken.

Daar wordt op deze jaarlijkse traditionele schutterszondag van de eerste juli, in het eeuw. en oude stamlokaal, de Keizershof van het St. Jorisgilde het „Oud-Limburgs „ geopend.

Dan entrolt zich in dit dorp met een vier eeuw. en oude schutters traditie het kleurrijke volksfeest met optocht en defilé, met het felbezochte Oud-Limburgs kampioenschap schieten aan de hoge schietstangen, met het kiezen van de mooiste koningin en koning, met exercities en marswed. strijden, met het kunstige vandelzwaaien en als het een warme zaterdag wordt, een goede houding. aan de vele buffetten waar het Belgisch bier voor de schutters wel best zal zijn.

Bij feestelijk heden in stad en dorp zijn in deze streek de schutterijen sinds eeuwen het siegend element geweest, hoe pover zou een dorpsfeest zijn zonder de slaande trommen en de bliezen, de vandelts van de fleurig geuniformeerde folklorische schutters.

Hoe is deze folkloristische rijkdom in de beide Limburgen en Brabant ontstaan en waar ligt het begin punt?

DRIE PERIODEN IN GESCHIEDENIS

DER SCHUTTERIJEN

Bij de geschiedenis der schutterijen kan men in het algemeen drie grote perioden on-

der scheiden.

De heren daagde periode van af de Fran-
se revolutie tot heden, de kerkelijk-folkloris-
tische periode van omstreeks 1550 tot 1800
en de militaire periode.

Over deze militaire periode van het schul-
terswezen, die het verst teruggaat, is jammer
genoeg weinig bekend.

Het is de periode van het ontstaan en
van de eerste ontwikkeling der gilden.

OORSPRONG VAN SCHUTTERIJ REIKT TERUG NAAR FRANKISCHE PERIODE

Gegevens over de tijd van vóór 1550 zijn
alleen te vinden in de archiefstukken van
oude steden.

De grondslag voor de schuttersgilden was
reeds gelegd, voordat de omwalling en verster-
king der steden algemeen in gebruik was.

Reeds in de Frankische periode richtte de
grootgrond eigenaar, die zich zelf en zijn vazal-
len wilde beschermen, een bescheiden verdedi-
gingsplaats op.

In de steden die door hun handel mensen,
goederen en geld aantrokken, was de vreed-
schap wel verplicht veiligheidsmaatregelen
te nemen om het leven en de goederen van
de eigen burgers en de reizende kooplieden
te beschermen.

Het bestaan van een geregeld bewakings-
korps, de eerste oorsprong van de schutte-
rij, dateert rond het midden der 13^e eeuw.

DRIELEDIGE DIENSTEN VAN SCHUTTE

BROEDERS AAN GEMEENSCHAP

Aanvankelijk recruteerde het stads bestuur
of de grootgrondbezitter het bewakings per-
soneel uit bestaande groepelingen.

Op het platteland waren dat de vazallen van
de heren hoeven en in de steden de leden van
de gilden.

Om deze verdedigings troepen weerbaar
te maken waren oefeningen nodig in het han-
teren der wapens.

Hieruit ontstond het schutgilde, tegen over
de wettelijke oefeningen, die geregeld wacht
diensten bij stads poorten en gracht, stelde
het stads bestuur of de kasteelheer de be-
loningen.

Zo groeide de band tussen het plaatselijke bestuur en het gilde.

De diensten die de schutbroeders aan de gemeenschap bewezen waren drieledig.

Zij hadden een militaire taak en waren dus plaatselijke weerstandskorpsen voor de verdediging van stad en dorp.

De tweede taak was een soort politie man spelen.

Zij zorgden voor de bewaking van gevangenen, waren aanwezig bij de berechting of het voltrekken van de vonnissen en hielpen bij het opsporen van misdadigers, landlopers, dieven en ander gespuis.

De derde taak voor de gilde broeder was van meer feestelijke aard.

Als er een nieuwe kasteelheer kwam werd hij afgehaald door de schutters met slaande trom en wapparend vaandel.

In vol ornaat rukten de mannen uit bij de plechtige zedaflegging van de broederschap, met de kermis en de jaarlijkse processie, bij de uuring van het feest van hun patroonheilige of voor het vogelschieten.

PRIVILEGES DER SCHUTTERS

De man die het commando voerde, was de kapitein die als blijvende functionaris door de broederschap werd benoemd.

Naast hem stond een luitenant als plaatsvervanger.

De verdere officieren waren de waandrieg, die het vandaal onder zijn hoede had, een adjudant en twee dekens, die ook wel gildemeesters of schutmeesters werden genoemd.

De dekens droegen een delftig zwart pak van laken of van fluweel met een grote kanten kraag.

Over het algemeen ontvingen de schutters geen loon.

Wel genoten zij in steden en dorp privileges. Ze hadden zij vrijstelling van belastingen, mocht wilde zeggen dat ze geen diensten hoefden te verrichten voor de gemeente.

Zij waren vrijgesteld van het betalen van accijns op meel, voor zover zij dat nodig hadden voor hun feestmaaltijden.

Ook mochten zij zonder accijns bier laten brouwen voor eigen gebruik.

De hoeveelheid die wij de vrouwen mocht worden - ieder dorp had in die tijd een of meer brouwerijtjes - werd door het stadsbestuur bez. paald.

110.

KLEURRIJKE VOLKSFEESTEN MET VIEREUWEN OUDE TRADITIE

- Een schutterij met pendel en trommel kops, met koning en kapitein (zittend in de midden), zoals de beide Limburgers er nog vele kennen. Ook deze schutters dragen een fantasie-militair uniform ••

- Vol spanning kijken de schutters toe als de schutter met 'het havoils oog' de zware buks op de zwarte puntjes in de hoge riek richt ••

HOEVEELHEID VRIJ BIER ALS STRAF

111.

MAATREGEL TERUGGEBRACHT

In Hasselt heeft het stads bestuur deze hoeveelheid vrij bier eens teruggebracht tot 10 aemen, - ongeveer 17 liter, voor de drie jaar. lijk se feestdag.

Een straf maatregel, om dat de schutters het eens al te bont hadden gemaakt.

Maar er deed toch nog een behoorlijke hoeveelheid over als men weet, dat het korps toen uit 34 officieren en manschappen bestond.

Die 10 aemen, betekenden nog altijd 15 liter bier persoon.

Om de schutters in de gelegenheid te stellen zich te oefenen met die wapens, werden speciale terreinen beschikbaar gesteld.

Dit schietterrein lag meestal in de buurt van de Wallen.

In Sittard heet dit terrein nog steeds, de schietbaan.

.. Niet alleen de schuttersbuis, die in de stamlokalen wordt bewaard, maar ook het oude wapen van de schuttersbroeders, de handboog, is bij de liefhebbers nog in gebruik op de dorpen..

HAND- EN VOETBOOG VERVANGEN DOOR

DE "BUSSCHE"

De wapens die de schutters in de eerste periode gebruikten, waren de handboog en de voetboog.

Uur wapens verschenen in deze strek rond 1500.

In 1511 werd door de schutters van Maastricht de boog vervangen door de „bussche“
 In de archieven van Weert wordt in 1530 melding gemaakt van „De Bussche schutters van St. Hubertus“.

Deze „bussche“, een zogenaamde haakbus, was een primitief voorlaad geweer.

De loop van dit geweer was de bus.

Om dat de bus vrij zwaar was, liet men ze rusten op een ijzeren vork, de haak, die in de grond werd gestoken bij het vuren.

UITRUSTING DER SCHUTTERS

Op het einde van de 15^e eeuw droegen de schutters in dienst een leren broek en een nauw sluitend wambuis van zwaar leken.

Bij koud weer werd een korte schoudermantel, de kap of de tabberd gedragen.

De hoofdbescherming bestond uit een leren of ijzeren helm.

Als bescherming voor het gelaat werd een „kogaal“, een rond ijzeren doorzichtig netwerk, dat dan de helm werd vastgemaakt, gedragen.

Stond nu een dorstige schutter bij de waard zo diep in het krijt, dat hij een onderpand moest geven, dan gaf hij meestal de kap en de kogaal.

Zo is de uitdrukking „hij verzuip kap en kogaal“ in de wereld gekomen.

INRICHTING VAN SCHIETWEDSTRIJDEN

Om handig met de wapens te zijn werd er al vroeg begonnen met het inrichten van schietwedstrijden.

Dat gebeurde op feeste lijkheden en landjuwelen, die door het stadsbestuur werden bekostigd en die uitgroeyden tot acht folkloristische volkfeesten voor de streek.

Daar kwamen in die dagen vaak vorsten en bisschoppen naar kijken.

Voor de stadsbesturen was deze hoge belangstelling weer aanleiding om hun schutters gelden niet in hun gewone dienstpak, maar in kleurige parade-uniformen op het wedstrijdterrein te laten verschijnen.

PRAAL EN PRACHT BIJ FEESTELIJKE

OPTOCHTEN

Zo kan men in de stads geschiedenis van Maastricht lezen, dat bij de kunstrijke inkomsten van Philips die thans in Gêat, hier

St. Joris gilde van Maastrecht tot drie maal toe door de jonge bruid van Philips de Schone werd teruggeroepen.

Deze schutterij viel op door haar kostbare parade kostuums van groene zijde, zwart fleweel met rode hoed vol witte haren pluimen.

Zo is ook de voorliefde te begrijpen van de bevolking uit de beide Limburgen voor het inschieten van kostbare en fleurige optochten bij feestelijkheden.

Het is een in de historie wortelende cultuuruiting, die haar oorsprong vindt in de praal en pracht van de middeleeuwen.

JAARLIJKS KONINGSFEEST

Behalve de grote landjuwelen, die als een landelijke wapen schouw waarden te beschouwen, had elke schutterij haar jaarlijks koningsfeest waarop de vogel werd geschoten.

Uit dit proefstuk van bekwaamheid voor de schutter om de vogel - een zike houten knoest op een hoge paal - te schieten, groeide later - en men kent het nu nog - het lolzinnige amusement van het vogel- en konings schieten.

De schutter die de vogel schiet is koning. Schiet hij drie jaar de vogel achter elkaar - een unicum - dan is hij heizer van de Schutterij.

Ook de zilveren koningsplaten die de koningen op borst en rug dragen, zijn uit een latere periode.

HUUR SOLDAAT - VERVING SCHUTTERS

In de tweede periode wordt het machtige schutters gilde los gemaakt van het burgerlijke gezag en kreeg de schutterij een hebbelike en folkloristisch tintje.

De vervalperiode kwam met de opkomst van de vuurwapens.

In de plaats van het verouderde schutters gilde kwam de huursoldaat.

Maar het landvolk hield vast aan de herinnering van de landjuwelen en de feestelijkheden vol kleur en tromgeroef.

De schutterij was onmisbaar geworden in het dorpsleven.

Het werd een vermaakskorps en een vorm van vrije tijds bezetting uit die dagen, net als een fanfare of handboog vereniging.

Tijdens de Franse Revolutie werden bij de
 veld van 7 mei 1795 zelfs alle schutterijen op-
 gehouwen en de bezittingen in beslag genomen.

Maar Willem de Eerste richtte in steden
 en dorpen weer de schutterijen op omdat hij
 korpsen nodig had om orde en rust te hand-
 haben.

Hier door kwam echter een vreemd ele-
 ment in het gilde wezen, nl. het soldaten pak
 en de militaire oefeningen bij de schutters
 leesten en de nog bestaande oefeningen.

NAWERKING VAN SOLDATESKE INVLOED

Aan deze soldateske invloed is zo goed als
 geen Nederlands-Limburgs schutters korps
 ontkomen.

Negeentig t.h. van de vele Limburgse schutte-
 rijen stappen thans in militaire uniformen rond
 die variëren van uniformen uit de Napoleontische
 tijd tot fantasie leger uniformen.

Bij de Belgisch-Limburgse gilden is deze
 vermilitarisering lang niet zo erg geweest.

Wil men aan de schutterijen de oude Bour-
 gondische zwier terug geven, aan moeten
 deze vreemde elementen, die ingelopen zijn,
 verwijderd worden.

TRADITIE IN BELGISCH-LIMBURG BEWAARD

Echt is het schuttersgilde van voor de Franse
 revolutie met de paal en de kleuren waalde
 van het parade-uniform der landjuwelen.
 met de zwier van het ruisende zijden van-
 del van de vandaeliers.

In Belgisch-Limburg heeft men aan deze
 traditie vast gehouden.

Op het „oud-Limburgs“ in Kaulille zullen de
 Nederlandse bezoekers vele korpsen aan
 zien treden in het deftige, kleurrijke, middel-
 eeuwse gilden kostuum, al kwamen ze zo
 van een schildery gestapt

Van Kempen